«ՍԵՎԱՆԻ Խ.ԱԲՈՎՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ԱՎԱԳ ԴՊՐՈՑ» ՊՈԱԿ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑ

ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԹԵՄԱ **Հեքիաթի ուսուցումը տարրական դասարաններում**

ՀԵՂԻՆԱԿ **Հասմիկ Մարգարյան**

ԱՌԱՐԿԱ Դասվար

ՂԵԿԱՎԱՐ Արմենուհի Մելքոնյան

ՍԵՎԱՆ 2023

Բովանդակություն

ՀԵՔԻԱԹԻ ՈՒՍՈՒՑՈՒՄԸ ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐՈՒՄ

1.1 ՀԵՔԻԱԹՆ ԻԲՐԵ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԲԱՆԱՐՎԵՍՏԻ ԺԱՆՐ

1.2 ՀԵՔԻԱԹԻ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆԸ ՆՊԱՍՏՈՂ ՄԻՋՈՑՆԵՐ (ԴԵՐԱԽԱՂ ԵՎ ԱՐՏԱՀԱՅՏՉԱՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ՕԳՏԱԳՈՐԾՈՒՄ)

ԴԱՍԻ ՊԼԱՆ

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Հեքիաթներն ստեղծվել են մարդկության ամենավաղ շրջանում:Գիտության անբավարար զարգացվածության աստիճանը մարդուն չէր տվել այլ ճանապարհով իր երազանքներին հասնելու և դրանք իրականություն դարձնելու հնարավորություն:Հեքիաթները լինում են իրապատում,հրաշապատում և կենդանական:

Կենդանական հեքիաթները հյուսվել են հնադարում, նրանց հերոսները հիմնականում կենդանիներն են:Ժողովուրդը կենդանիներին անձնավորել է, նրանց գործողությունների և հարաբերությունների մեջ պարզ,սակայն դաստիարակչական լուծում տալով դրանց:

Իրապատում հեքիաթն ունի կենցաղային, հերոսական,սոցիալական բովանդակություն:

Հրաշապատում կամ կախարդական հեքիաթներում հանդես են գալիս վհուկը, կախարդը,ձին,սփռոցը:

Մարդկությունը մշտապես հեքիաթներ է հորինել և դրանք փոխանցել սերնդեսերունդ:Դա կենսափորձի փոխանցման բնական և հուսալի միջոց է:Ժողովրդական հեքիաթները գիտելիքների շտեմարաններ են:

Հայ ժողովրդական հեքիաթների մի զգալի մասը հյուսվել է ազգային-ստեղծագործական հիմքով և տարբերվում է ուրիշ ժողովուրդների հեքիաթներից՝ լեզվով,կյանքի,կենցաղի,բնության նկարագրով և հերոսների հոգեկան կերտվածքով:

Այսօր զարգացած տեխնոլոգիաների դարաշրջանում երեխաների մոտ հեքիաթները փոխարինվել են համակարգչային խաղերով:Երեխաների մոտ նկատվում է քաղց:Քաղց,որը չի զգացվում իրենց կողմից:

Այդ իսկ պատճառով շատ կարևոր է հեքիաթների ուսուցումը մայրենիի դասաժամերին:

Հեքիաթների նպատակային ուսուցումը տարրական դասարաններում նպաստում է կրտսեր դպրոցականի անհատականության,մտածողության զարգացմանն ու ձևավորմանը,օգնում կյանքի շատ երևույթներ հասկանալ,գեղեցիկը,բարին տեսնել,ճանաչել,դատողություններ և վերլուծություններ անել:

Հետազոտության արդիականությունը՝

Մայրենիի դասագրքերում յուրահատուկ տեղ ունի հեքիաթը,որը դպրոցականների սիրելի ժանրերից է և բոլոր ժամանակներում մեծ դեր է ունեցել աշակերտների արժեքային համակարգի ձևավորման գործում:Այսօր էլ հեքիաթի՝ նոր մեթոդներով

համակողմանի յուրացումը մեծացնում է նրա դաստիարակչական,ուսուցողական,ճանաչողական նշանակությունը,խթանում դպրոցականի երևակայության զարգացումն ու ստեղծագործական կարողությունների ձևավորումը:

Հետազոտության նպատակը՝

Աշխատանքի նպատակը մայրենիի դասագրքերում զետեղված հեքիաթների՝ դպրոցականների դաստիարակության, աշխատասիրության, մտածողության, բարոյական արժեքների ձևավորման, զարգացման վրա ներգործության բացահայտումն է և հեքիաթաստեղծման կարողությունների ձևավորմանը նպաստող մեթոդական քայլաշարի համակարգումը:

Հետազոտության խնդիրներն են՝

1. ուսումնասիրել թեմայի վերաբերյալ ուսումնամեթոդական գրականություն,
2. մատնանշել հեքիաթների անմիջական ազդեցությունը աշակերտների երևակայության զարգացման և հեքիաթաստեղծման կարողության ձևավորման վրա,
3. հիմնավորել կրտսեր դպրոցականների անհատականության ձևավորման գործում հեքիաթների բացառիկ նշանակությունը,
4. կատարել հեքիաթաստեղծման կարողությունների զարգացմանն ուղղված աշխատանքներ և ստուգել դրանց արդյունավետությունը նշված գործընթացում:

Հեքիաթի ուսուցումը տարրական դասարաններում

Հեքիաթը երեխաների համար գոյություն ունեցող միակ իրականությունն է: Հեքիաթն ունի աշխարհաճանաչողական նշանակություն:Երեխաների համար դժվար է ընկալել իրականությունը,ուստի այն նրանց մատուցվում է հեքիաթի միջոցով: Հեքիաթը երեխաներին մատչելի լեզվով կյանք է սովորեցնում: Նրանք իրենց շրջապատին ծանոթանում են հեքիաթների միջոցով:Հեքիաթով է սկսվում երեխայի ծանոթությունը արտաքին աշխարհի հետ:Ցանկացած հեքիաթ պատմություն է մարդկանց փոխհարաբերությունների,մեր կյանքում գործող օրենքների մասին:Հեքիաթների հիմնական նպատակն է զարգացնել երեխաների երևակայությունը և ստեղծագործական պոտենցիալը,ինչպես նաև մանկական աշխարհայացքի ձևավորմանը:Երեխաներն ավելի հեշտ են ընկալում հեքիաթը,քան մեծահասակների դաստիարակչական քարոզները:Մեծահասակները,ցանկանալով երեխայի հետ խոսել իրենց դժվարությունների մասին կամ ինչ-որ բան հուշել,դժվարանում են համապատասխան բառեր գտնել,վախենում են,որ երեխան ճիշտ չի հասկանա իրենց:Այդ իրավիճակից ելքն այն է,որ մեծահասակը երեխայի հետ ընկղմվի երևակայության և կախարդանքի աշխարհը,իսկ գործնականում ամենալավ օգնականը հեքիաթային պատմություններն են:

Յուրաքանչյուր հեքիաթ ունի դաստիարակչական հզոր արժեք և բարոյական կարևոր սկզբունքներ,որոնք ոչ թե ներկայացվում են իբրև քարոզ, այլ արտահայտվում են հերոսների արարքների,խոսքերի միջոցով:Աննկարագրելիորեն մեծ է երեխայի հոգու,զցագմունքների և համոզմունքների վրա թողած ազդեցությունը:Մեծ մանկավարժ Վ.Ա.Սուխոմիլինսկին գտնում է,որ յուրաքանչյուր մարդ մանուկ հասակում պետք է անցնի բարի զգացումների դաստիարակության դպրոցը:Երեխան ակամա հեքիաթներում գտնում է իր կյանքին համապատասխան իրավիճակներ,փորձում է իրեն նույնացնել համարձակ և քաջարի հերոսների հետ:Կրտսեր դպրոցական տարիքի վաղ շրջանում փոքրիկներն ուզում են հավատալ հեքիաթում տեղի ունեցող դեպքերին:Նրանք հիանում են հեքիաթների բարի հերոսների հաղթանակով,հնարավորությամբ,ձգտում նմանվել նրանց՝ լինել բարի,արդար,ազնիվ,արձագանքող:Սա է հեքիաթի ուժը,որի բացահայտումով էլ պայմանավորված է նրա բարոյադաստիարակչական կողմը:

Հեքիաթների հեղինակը ժողովուրդն է:Նա է ստեղծել դրանք,ինչպես առասպելները,էպոսը,առածները:Դա եղել է շատ հին ժամանակներում:Ավելի ուշ առանձին հեղինակներ մշակում են ժողովրդական հեքիաթները:Նրանք նաև ինքնուրույն հեքիաթներ են գրում:Այդ տեսակի հեքիաթները կոչվում են հեղինակային:Հեքիաթները կատարել են հասարակական լայն զանգվածների լավագույն ձգտումների և իղձերի

յուրահատուկ հաղորդչի դերը,ամրապնդել են նրանց նվիրական ավանդները իրար հաջորդող սերունդների գիտակցության մեջ:Հեքիաթների միջոցով ժողովուրդը դրսևորել է այն ոգևորումները,որոնք մղել է ինքը բնության տարերային ուժերի հաղթահարման համար,արտահայտել իր մտորումները:Մարդիկ դարեր շարունակ ոգևորվել են հեքիաթների հերոսների խիզախության,խելքի և հնարամտության հիանալի օրինակներով,արդարությունը պաշտպանելու անձնազոհ պատրաստակամությամբ:Հեքիաթները երեխայի մեջ առաջացնում են գեղագիտական ապրումներ,սեր և հարգանք բնության,հայրենիքի,իրեն շրջապատող մարդկանց նկատմամբ:Հայկական ժողովրդական հեքիաթները դաստիարակում են երեխայի մեջ բնության նկատմամբ ջերմ սեր:Բնության մեջ մարմնավորվել է ժողովրդի արարչագործ ոգին:Հեքիաթները երեխայի վաղ մանկական շրջանում բնության նկատմամբ սիրո առաջին դաստիարակներն են:

Հեքիաթը միաժամանակ ստեղծագործական ունակությունների,բանավոր կապակցված խոսքի զարգացման արդյունավետ միջոց է:Հեքիաթների ուսուցումը մայրենի լեզվի դասաժամերին նպաստում է երեխայի բառապաշարի հարստացմանը,օգնում է ճիշտ և տրամաբանական խոսք կազմել:Հեքիաթը երեխայի խոսքը դարձնում է էմոցիոնալ և պատկերավոր:Ձևավորվում են հարցերը ճիշտ ձևակերպելու ունակությունները:Երեխաները հեքիաթի ուսուցման դասաժամերին պատկերավոր են ընկալում նաև չարն ու բարին:Հեքիաթներում միշտ հաղթում է բարին, ինչն էլ կօգնի երեխային հաղթահարել կյանքի դժվարությունները:

Այսպիսով,հեքիաթը յուրաքանչյուր փոքրիկի լիարժեք զարգացման ամենամատչելի տարբերակներից մեկն է:Պետք չէ թերագնահատել հեքիաթի դերը երեխայի կյանքում:Ճիշտ ընտրած հեքիաթը դրական ազդեցություն կթողնի երեխայի հուզական ներաշխարհի վրա,ինչպես նաև կզարգացնի սեփական անձի և ուժերի նկատմամբ հավատը:Երեխայի համար հեքիաթների կարևորության,նշանակության մասին կարելի է խոսել անվերջ:Ի վերջո,երեխան,որ մեծացել է հեքիաթներ ունկնդրելով և կարդալով,նկատելիորեն ավելի առողջ է,խելացի և քաջ:

1.1. Հեքիաթն իբրև ժողովրդական բանարվեստի ժանր:

Հեքիաթները ժողովրդական բանահյուսության ամենահին ստեղծագործություններից են,դրանք ծագել են հին ժամանակներում,սակայն այսօր էլ շարունակում են ստեղծվել և հուզել ընթերցողներին իրենց պարզությամբ և լավատեսությամբ:Հեքիաթների լավագույն

նմուշները այսօր էլ չեն կորցրել իրենց հմայքն ու ուժը և գեղարվեստական մեծ բավականություն են պատճառում մարդկանց:Նրանք ունեն յուրահատուկ նշանակություն այնքանով,որքանով որ բանաստեղծական բարձր ձևերի մեջ մարմնավորում են ժողովրդի դարավոր մտքերն ու զգացմունքները,մարդկության անկրկնելի մանկությունը:Հեքիաթները նաև մշակվել են տարբեր հեղինակների կողմից:Ժողովրդական հեքիաթների լավագույն մշակողներ են եղել Ղազարոս Աղայանը,Հովհաննես Թումանյանը,Ստ.Լիսիցյանը,Ստեփան Զորյանը և ուրիշներ:Կարևոր են նաև օտար հեքիաթները,որոնք անհրաժեշտություն են՝ այլ ժողովուրդների կյանքին,կենցաղին,մտածողությանը ու ստեղծագործություններին ծանոթանալու համար:Մարդկությանը հմայել են արդարությունը պաշտպանող և չարը հալածող հեքիաթային խիզախները:Հեքիաթներն իրենց հերոսական և մարդասիրական ոգով,առօրյա կենսափորձից բխող առողջ բարոյախոսությամբ, խորիմաստ փիլիսոփայությամբ գրավել ու գրավում են բոլոր տարիքի ընթերցողներին,առավել ևս մանուկներին:Թումանյանը հեքիաթների մասին ասել է,որ դրանք ամենաիմաստուն գրվածքներն են,քանի որ դրանց մեջ խորհրդանշական ձևով արտահայտված են հավերժական գաղափարներ:Իսկապես,ամեն հեքիաթ բարձր գաղափարների և մարդկային հարաբերությունների արտահայտություն է:Հեքիաթներում հերոսների բնավորության գծերը մեկ առ մեկ չեն հիշվում,պարզապես ասվում է՝ չար ու բարի:Հեքիաթի մեջ մարդիկ և դեպքերը պատկերվում են չափազանցված կամ այլաբանորեն:Հեքիաթների մեծ մասն արձակ է:Բայց պատահում են նաև չափածո հեքիաթներ:Օրինակ՝ Հովհաննես Թումանյանի «Գառնիկ ախպերը»:Հեքիաթը,որպես գրական տեսակ,պատկանում է էպիկական սեռին:Հեքիաթները պատմվում են փոխանցվելով բերանից բերան,մի ժողովրդից մյուսին,նույն բովանդակությամբ հեքիաթը տեսնում ենք տարբեր ժողովուրդների բանահյուսության մեջ:Հեքիաթների մեծ մասին բնորոշ է նույն սկիզբը,ինչպես՝ «Լինում է,չի լինում», «Կար չկար», «Ժուկով ժամանակով», «Ժամանակով», «Չգիտեմ ո՛ր երկրում,ո՛ր թագավորության մեջ»:Հեքիաթում երևակայությամբ մարդը հաղթում է ժամանակին և տարածությանը:Ժամանակը հեքիաթում կարող է կանգնել կամ թռչել տիեզերական արագությամբ:Բացի կայուն սկզբից,հեքիաթն ունենում է բարի ավարտ.վերջում բարին միշտ հաղթում է,իսկ չարը՝ պատժվում:Վերջաբանի համար էլ հատուկ արտահայտություններ կան,ինչպես՝ «Երկնքից երեք խնձոր ընկավ»», «Նրանք հասան իրենց մուրազին,դուք էլ հասնեք ձեր մուրազին»:Ժողովրդական հեքիաթները մշակվել են տարբեր ժողովուրդների դասական գրողների կողմից:Ա.Ս.Պուշկինը ուսումնասիրել և մշակել է ռուսական բազմաթիվ հեքիաթներ:Ժողովրդական հեքիաթների հանդեպ անսհաման սեր է ունեցել Հովհաննես Թումանյանը:Նրա դուստրը՝ Նվարդ Թումանյանը,իր հուշերում գրում է հոր խոսքերը.«Հեքիաթները անդունդներ են՝ խորը,անծայր,անվերջ,հարուստ,շքեղ... Հեքիաթն

ամենաբարձր ստեղծագործությունն է,նույնիսկ հանճարները հեքիաթ չեն կարողանում ստեղծել,բայց հեքիաթների են ձգտում»:

Հեքիաթները լինում են երեք տեսակ՝ բուսակենդանական,հրաշապատում և իրապատում:Իրապատում հեքիաթները լինում են կենցաղային,հերոսական,սոցիալական բնույթի և այլն:Այս բոլորի հիմքն էլ մարդկային կյանքն է՝ բազմապիսի փոխհարաբերություններով:

Հեքիաթում իրականն ու երևակայականը հանդես են գալիս միաձուլված:Հրաշապատում հեքիաթները, լինելով նախնադարյան մարդու ստեղծագործություններ,վառ երևակայության,հոգիների,կախարդական աշխարհի և գերբնական երևույթների հետ կապված պատմություններ են,որտեղ հերոսներին օգնում կամ խանգարում են թռչող գորգը,չար կախարդները և բարի փերիները:Կախարդական հեքիաթների հիմքում ընկած է չարի և բարու պայքարը,որն ավարտվում է բարու հաղթանակով:

Բուսակենդանական հեքիաթների հերոսները բույսերն ու կենդանիներն են:Նրանցից յուրաքանչյուրը պատկերվում է իրեն հատուկ գծերով:Օրինակ՝ աղվեսը խորամանկ է,նապաստակը՝ վախկոտ և այլն:Կյանքի մանրուքների մասին չէ,որ ժողովուրդը հորինում է հեքիաթ. ամեն մի հեքիաթի մեջ առաջ են քաշվում սոցիալական խոշոր հարցեր:Այդ սոցիալական խնդիրներն այնքան պարզ ձևով են ներկայացվում,որ հեքիաթը երեխաներին սոցիալական կյանքին ծանոթանալու լավագույն միջոցն է դառնում:Ժողովրդական հեքիաթներում ընդգծված է ժողովուրդների միասնության գաղափարը:Բազմաթիվ հեքիաթներ կան,որոնցում դրական հերոսները հաղթանակի են հասնում այլ ազգերի ներկայացուցիչների օգնությամբ,շատ հեքիաթներում դրական հերոսը սիրահարվում է այլազգի աղջկա և հաղթահարում է բազում դժվարություններ հանուն սիրո:Ժողովուրդների մեջ օրենքն է սահմանել թշնամանք,իսկ ժողովուրդները չեն հեռացել եղբայրության կամուրջից:

Հեքիաթների դերը տարրական դասարաններում կրթության և հոգևոր աշխարհում անգնահատելի է:Հեքիաթը լայն հնարավորություն է ստեղծում երեխաների երևակայության,ակտիվության,մտահորիզոնի և ինքնուրույնության զարգացման համար:Հեքիաթը կարող է հաճելի ժպիտ պարգևել մանկանը,մղել նրան մտորումների գիրկը և տրամադրել ստեղծագործական աշխատանքի:Հեքիաթների կերպարները,պատկերներն ու իրադարձությունները հեշտությամբ ամրակցվում են հիշողության մեջ և մտապահվում երկար ժամանակ:Հեքիաթն ուսուցման արդյունավետության ապահովման տեսակետից ծանրակշիռ տեղ ունի:

1.2. Հեքիաթի ուսուցմանը նպաստող միջոցներ (դերախաղ և արտահայտչամիջոցների օգտագործում)

Հեքիաթների ազդեցությունը մեծ է նաև սովորողների բարոյական որակների ձևավորման գործում:Ցանկացած հեքիաթի ճիշտ ուսուցման արդյունքում լինում են դրական արդյունքներ՝ սովորողների մեջ բարոյական որակներ ձևավորելու ուղղությամբ:Բոլոր ժողովրդական հեքիաթներում հաղթանակը շնորհվում է դրական հերոսներին:Գրեթե բոլոր հեքիաթներում դրական կերպարները հաղթահարում են դժվարությունները,հասնում երջանկության և պատժում իրենգ թշնամիներին:Հեքիաթի նմանօրինակ լավատեսական ավարտը ժողովուրդների երազանքների արտացոլումն է:Դա մեկ անգամ ևս ապացուցում է,որ կյանքում ցանկալին ու ընդունելին բարին է՝ բարությամբ,հաշտությամբ ու խաղաղ ապրելու մարդկանց ցանկությունը:Գիտակցելով հոգեբանական-թերապևտիկ հեքիաթների դաստիարակչական ազդեցությունը՝ կարելի է դրանք կիրառել բարոյական դաստիարակության գործընթացում:Թե՛ ուսուցիչը,թե՛ աշակերտը կարող են դառնալ որևէ հոգեբանական հեքիաթի հեղինակ:Հեքիաթի ստեղծման համար առաջադրվում է որևէ վերնագիր,,որը հնարավորություն է ընձեռում դիմել երևակայությանը:Կրտսեր նախադպրոցական տարիքի երեխաների համար առավել արդյունավետ են կոմուլյատիվ հեքիաթները,որոնց յուրահատուկ կառուցվածքն ամփոփվում է «միևնույն գործողության բազմակի կրկնության մեջ (լատ.cumular-կուտակել):Այդ հեքիաթներում իրադարձությունների զարգացումը համապատասխանում է բառերի կուտակման հետ,իսկ հեքիաթում յուրաքանչյուր օղակի միանալու դեպքում բոլոր նախորդ օղակները հաճախ կրկնվում են («Շաղգամը»,«Գնդլիկ Բոքոնիկը»):Կոմուլյատիվ հեքիաթի այս առանձնահատկությունները նպաստում են խոսքի զարգացմանը,քանի որ «չխոսող» երեխաների խոսքի ընկալման և ծագման մեխանիզմները թերզարգացած են և նրանց համար կարևոր են տեքստի օրինակները:

Այժմյան դպրոցում «Մայրենի»-ի դասագրքերում և ընթերցարաններում բավականին շատ են հեքիաթները:Դրանց դասավանդումն իրականցվում է չորս փուլով՝

- հեքիաթի ընթերցում՝ բովանդակության ամբողջական ընկալման նպատակով
- հեքիաթի երևակայական կողմի բացահայտում
- հեքիաթի բարոյախոսական իմաստի վերհանում
- հեքիաթի լեզվի և ոճի վերլուծություն

Դասը պետք է իրականցվի բացատրական ընթերցանության մեթոդի բաղադրամասերի

կիրառմամբ:Հեքիաթն ուսումնասիրելուց հետո պետք է անցնել հեքիաթի երևակայական կողմի բացահայտմանը:Սակայն դա պետք է շատ նրբորեն անել,հակառակ դեպքում հեքիաթը կդադարի նպաստել երեխաների երևակայության զարգացմանը:Նախ երեխաները պետք է որոշեն,թե իրենց կարդացած հեքիաթներում նկարագրված դեպքերից որոնք կարող են կատարվել իրականում,որոնք են անիրական,երևակայական:Անհրաժեշտ է նաև երեխաների ուշադրությունը հրավիրել որոշակի բառերի ու արտահայտությունների վրա,քանի որ բառերի միջոցով է առաջին հերթին հնարավոր որոշել հերոսի կարգավիճակը,հերոսի ինչպիսին լինելը և այլն:Պետք է կարևորել նաև հերոսների արարքների նկատմամբ աշակերտների զգացմունքային վերաբերմունքը:Աշակերտներին օգնելու համար կարելի է տալ պատասխանների խումբ՝ թողնելով,որ նրանք ընտրեն իրենց համար ընդունելի պատասխանը:

Կրտսեր դպրոցական տարիքի վաղ շրջանում փոքրիկներն ուզում են հավատալ հեքիաթում տեղի ունեցող դեպքերին:Հեքիաթը կարելի է կարդալ դերերով,բեմականացմամբ:Սա մեծ բավականություն է պարգևում երեխաներին,սակայն դերերով կարդալուց առաջ պետք է կատարել բովանդակության և գաղափարի վերլուծություն,հերոսների բնավորության քննարկում:Այս ամենից հետո կարելի է անցնել բեմականացմանը:

Բացի այդ երեխաներին կարելի է առաջարկել նաև.

1. Նշել ձեր կարդացած հեքիաթներից այն հեքիաթը,որի բովանդակությունը ձեզ ամենաշատն է գրավել:
2. Գրե՛ք հեքիաթի հիմնական միտքն արտահայտող ասացվածքները:
3. Մի հեքիաթ էլ դուք ստեղծեք:
4. Շարունակե՛ք հեքիաթը:
5. Յուրաքանչյուր հեքիաթից առանձնացրե՛ք չարն ու բարին,արդարն ու անարդարը:

Ուսուցիչը պետք է աշխատի նաև այն ուղղությամբ,որ հեքիաթից սովորած նոր բառերն ու ժողովրդական իմաստության նմուշները տեղ գտնեն փոքրիկի բառապաշարում:Կարելի է հանձնարարել,որ երեխաներն ունենան հատուկ տետրեր:Եվ տանը դասին նախապատրաստվելիս տվյալ հեքիաթից դուրս գրեն թանկագին խոսքեր:Կարելի է հանձնարարել նաև,որ երեխաները նկարեն հեքիաթից իրենց դուր եկած պահը,առանձին վերնագրեն դրանք:Ուսուցիչը կարող է հաջողված աշխատանքները ցուցադրել դասարանում և խրախուսել հեղինակներին:

Կարելի է նաև օգտագործել հեքիաթի կառուցվածքի բուրգը:Բուրգի հերթականությունը՝

1. հեքիաթի հեղինակը
2. գործող անձի անվանումը
3. որտեղ է գտնվում
4. առաջին դրվագ
5. երկրորդ դրվագ
6. երրորդ դրվագ
7. հանգուցալուծումը

Կարելի է նաև հեքիաթի քարտեզ գծել՝ լրացնել համապատասխան սյունակները:

Եթե երեխաներն արդեն տիրապետում են նման աշխատանքների,ուսուցիչը կարող է առաջարկել, որ իրենք հորինեն իրենց հեքիաթը և այդ հեքիաթի համար կազմեն իրենց գծագրերը:Այս կերպ երեխան ազատ է լինում իր մտքերն արտահայտելու հարցում,որն էլ հնարավորություն է ընձեռում ուսուցչին ավելի լավ ճանաչել երեխային որպես անհատ:Անհրաժեշտ է հեքիաթի ուսուցման դասերը շաղկապել արտադասարանական ընթերցանությանը:Այս նպատակով կարելի է կազմակերպել ցերեկույթ,միջոցառումներ:Կարելի է ստեղծել մի անկյուն,որտեղ կան «գրպանիկներ»,և երեխաներն իրենց կարդացած հեքիաթներ վերնագրերը,փոքրիկ թղթերի վրա գրած,դնում էին այդ «գրպանիկներում»:Տարեվերջին խրախուսվում են այն երեխաները,ովքեր ամենաշատն էին հեքիաթ կարդացել:

Հեքիաթի պատմումը կամ դերասանների կատարմամբ ունկնդրումը աչքի է ընկնում իր զգացմունքայնությամբ,խոսքի հստակությամբ:Պատմողի հեքիաթային ոճը,ձայնը,դիմախաղերն օգնում են,որ երեխաների տպավորություններն ավելի պայծառ ու կենդանի լինեն:Առավել շահեկան է հեքիաթը պատմել ոչ սովորական պայմաններում՝ գորգի վրա շրջանաձև նստած,բարձերի վրա թիկնած:Երեխաներին շատ հաճելի է հեքիաթը ստեղծագործելով,փոփոխելով պատմել,շարունակել այն,որը կնպաստի ոչ միայն նրա խոսքի զարգացմանը,այլև երևակայության թռիչքին:Կարելի է նաև,որ երեխաները հեքիաթներ հորինեն «Շուռ տված հեքիաթ» մեթոդով:

«Շուռ տված հեքիաթը» հեքիաթի հորինման մի ձև է,որն ստեղծվում է հեքիաթի աղավաղման միջոցով,օրինակ՝ Կարմիր գլխարկը չար է,գայլը՝բարի,Մոխրոտը անպետք

աղջիկ է,զայրացնում է բարի ու մեղմ խորթ մորը,հեզ քույրերին,խլում քրոջ փեսացուին:Այս ձևով շարժման մեջ է դրվում երեխայի երևակայական միտքը:

Կարդացած հեքիաթները վերարտադրելիս պետք է հասնել նրան,որ երեխաները հարազատ մնան նրա լեզվին,ոճին,հաճախ պատմեն հենց այն բառերով,որով շարադրված է հեքիաթը,օգտագործեն հերոսների խոսքերը,արտահայտությունները,ժողովրդի բառն ու բանը:Անպայման պետք է բացատրվեն անծանոթ բառերը կամ երեխաներն իրենք պետք է ասեն օգտագործված բառերի և արտահայտությունների գրական արժեքները:Հեքիաթը վերլուծելիս կարելի է օգտագործել նաև ուսուցչի կամ աշակերտների «կազմած» նկարներով պլանը:Սա պատմելու,վերլուծելու առաջին փուլն է:Հեքիաթի վերարտադրումը կարելի է իրականացնել ինչպես շարունակելով,այնպես էլ ընտրովի,շարքերով,խմբերով,մրցութային և այլ եղանակներով:

Կարելի է անգիր սովորել այն չափածո տողերը,որոնք հաճախ կրկնվում են հեքիաթներում և պատմելիս անգիր արտասանեն դրանք:Հեքիաթի հիմնական միտքն առավել խորությամբ ընկալելու համար անհրաժեշտ է վերլուծել այն,պատմել,թե ով ինչպես է հասկանում այն,ինչ բարոյական գաղափար է ամփոփված այնտեղ:Երեխաները հասկանում են,թե ինչ հաղորդագրություն է թաքնված տվյալ հեքիաթում:

Օրինակ,այն հեքիաթներում,որտեղ ավագ եղբայրները վտանգի են ենթարկում կրտսեր եղբորը,իսկ կրտսեր եղբայրն էլ հաղթում է չարին,երեխաները վերլուծում են,որ կրտսեր եղբորն օգնեց ավագ եղբայրների արարքներից ստացած կենսափորձը:

Այսպիսով,հեքիաթներն այն ստեղծագործություններն են,որոնք երեխայի մոտ զարգացնում են երևակայությունը,մտածողությունը,ձևավորում բարոյական արժեքներ,դաստիարակում նրան,որպես իսկական մարդ:

Ռուս մեծ գրող Ա.Ս.Պուշկինն ասում է. «Հեքիաթը լրացնում է դաստիարակության պակասը,թերացումները»:Հեքիաթների մոգական ուժը կայանում է նրանում,որ երեխաների կողմից այն ընկալվում է միանգամից երկու մակարդակով՝ գիտակցական և ենթագիտակցական:Գիտակցական մակարդակը հեքիաթն ընկալում է այնպես,ինչպես որ կա:Այսինքն երեխան հաղորդակից է լինում հեքիաթների հերոսների ցավին և հասկանում,որ այն իր մասին չէ::Իսկ ենթագիտակցական մակարդակը «հավատում է» իր լսածին և տալիս վարքի փոփոխման համապատասխան ծրագիր՝ վերակարգավորում է արժեքները,հայացքները և դիրքորոշումը:

Այսպիսով,հեքիաթի ուսումնասիրությունն իր ողջ խորությամբ,նրա շուրջ կատարվող

բազմաբնույթ աշխատանքները երեխայի մոտ ձևավորում են բարոյական հատկանիշներ,ճիշտ արժեհամակարգ և նպաստում երեխաների՝ որպես մարդ ձևավորմանը:

ԴԱՍԻ ՊԼԱՆ.

Դասարան-II

Թեմա՝ «Երկնքից 3 խնձոր ընկավ» թեմայի ամփոփում

Դասի նպատակները՝

Աշակերտները՝

- կհարստացնեն մտահորիզոնը հեքիաթի մասին գիտելիքներով
- ձեռք կբերեն տեղեկություններ հեքիաթագիրների կյանքի վերաբերյալ
- կկարողանան գործնականում տարբերակել հեքիաթների տեսակները
- կսովորեն գնահատել սեփական և ուրիշների արարքները

Մեթոդները՝ մտագրոհ,կենսագրական բանաստեղծություն,խմբավորում:

Դասի ընթացքը՝

Իմաստի ընկալում.

- «Հեքիաթ» բառն ինչ է ցույց տալիս:
- Հիմա եկեք թվենք այն ամենը,ինչ ենք զգում հեքիաթ բառը ասելիս:
- Ինչպիսի ստեղծագործություն է հեքիաթը:
- Հեքիաթը ստեղծագործության որ ժանրին է պատկանում:
- Հիշե՛ք թե ինչ բառերով են սկսվում հեքիաթները:
- Ինչ բառերով են ավարտվում:
- Եկե՛ք թվարկենք մի քանի հեքիաթներ,որոնք դուք կարդացել ենք:

շուն աղվես արջ

- Տեղեկություններ տանք այս կենդանիների մասին:
- Օգտագործել «Խմբավորում» մեթոդը:
- Աշխատանք քարտերով:
- «Քանդված նախադասություններ» մեթոդը (վերցված են հեքիաթներից):

Անդրադարձ

«Կենսագրական բանաստեղծություն» մեթոդը:

- Մեր դասի հիմնական հերոսն ով էր
- **Ես**
- Բնավորությունս-բարի
- Սիրում եմ- ընթերցասեր երեխաների
- Վախենում եմ- չարից,կախարդից
- Ուզում եմ-կարդալ

1. Տնային հանձնարարություն

- Գրել տեղեկություն Շառլ Պերոյի մասին

Եզրակացություն

Վերոնշյալ հետազոտության արդյունքները հնարավորություն են տալիս կատարելու հետևյալ եզրակացությունները.

Հատկապես տարրական դասարաններում դասավանդելիս պետք է առավելապես կարևորել հեքիաթի դերը: Այն հանդիսանում է երեխաների առաջին դաստիարակն ու ուղղորդողը:Հեքիաթների միջոցով ուսուցիչն ապահովում է նրանց՝ որպես համակողմանի և ներդաշնակ մարդու ձևավորումը: Հեքիաթների շնորհիվ երեխան գտնում է բարին,նրա մեջ ձևավորվում են բնավորության լավագույն գծերը:Հեքիաթն ուղեկցում է մեզ մեր ողջ կյանքի ընթացքում: Հեքիաթի հիմնական գաղափարը բարու հաղթանակն է,ինչն էլ օգնում է բոլորիս ապրել և պայքարել այս կյանքում:

Որպեսզի աշակերտների մոտ հեքիաթի գաղափարն ավելի տպավորվի.

- նրանք հաճախ պետք է այցելեն տիկնիկային թատրոն,մասնակցեն հեքիաթների բեմականացումներին,
- նրանք կարող են շարունակել հեքիաթները: Օրինակ՝ Հ.Թումանյանի «Քաջ Նազարը», Ղ.Աղայանի «Անահիտը» հեքիաթներն անավարտ են և հնարավորություն են ընձեռում աշակերտներին ազատություն տալ իրենց մտքերին՝ հեքիաթաստեղծման կարողության ձևավորման համար:

Առաջարկություն

1. Հաճախ կազմակերպել այցելություններ տիկնիկային թատրոն,
2. Հաճախ կազմակերպել հեքիաթների բեմականացումներ,
3. Հաճախ կազմակերպել ստեղծագործական աշխատանքներ:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. «Նախաշավիղ» գիտամեթոդական հանդես 3-4. 2005
2. Ջ.Հ.Գյուլամիրյան «Մայրենիի տարրական ուսուցման մեթոդիկա». «Զանգակ» հրատ. , 2015:
3. «Մանկավարժություն» գիտամեթոդական հանդես 2012
4. Հովհ. Թումանյան «Երկերի ժողովածու» 1945
5. Սարգսյան Վ. և ուրիշներ, Մայրենի 2, «Մանմար», Երևան,2016
6. Սարգսյան Վ. և ուրիշներ, Մայրենի 3, «Մանմար», Երևան,2014
7. Սարգսյան Վ. և ուրիշներ, Մայրենի 4, «Մանմար», Երևան,2016
8. Նախաշավիղ» գիտամեթոդական հանդես 3. 2007
9. Նախաշավիղ» գիտամեթոդական հանդես 5. 2009
10. Ղանալայան Ա.Տ. «Հայ ժողովրդական բանահյուսություն» 1945